

شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران

مدرسه علمیه فاطمیه (س)

شهرستان پاکدشت

تحقیق رشد ۶

عنوان :

نقش روزی حلال در رشد مادی و معنوی خانواده

استاد راهنما :

سرکار خانم صدیقه خانی

دبیر گروه :

نرجس جلالی فراهانی

اعضای گروه :

فرشته گودرزی - عطیه هداوند میرزائی - معصومه هاشملو

مهر ۱۳۹۶

چکیده

مسلم است که بر اساس آموزه‌های دینی، مسئله کسب روزی حلال و خودداری از حرام‌خواری، از مهم‌ترین دستورات و الزامات در حوزه فعالیت‌های اقتصادی است. مسئله‌ای که توجه و اهتمام به آن، زمینه‌ساز رشد و پیشرفت مادی و معنوی انسان‌ها در جامعه و غفلت از آن، منشأ بروز بحران‌های خطرناکی مانند: انحطاط اخلاقی و معنوی انسان‌ها در بعد فردی و جمعی، فساد نسل‌ها و افت کیفی و کمی نیروی انسانی جامعه اسلامی، وقوع اختلالات مخاطره‌انگیز در سیستم اقتصادی و مالی، محو برکات و فضائل از جامعه، رشد زشتی‌ها و رذائل در جامعه، تضعیف پیوندهای دینی، فرهنگی و اجتماعی، آسیب‌پذیری وسیع فردی و جمعی در برابر بحران‌ها و... است که امروزه با برخی از آن‌ها دست و پنجه نرم می‌کنیم.

کلید واژه: روزی : آن پولی که انسان از جانب خداوند به جهت تلاشی که کرده دریافت می‌کند .

روزی حلال : آن روزی ای که طیب و طبق اصول شرعی باشد .

روزی حرام : آن روزی ای که طیب و طبق اصول شرعی نباشد .

فهرست مطالب

مقدمه	۴
کلیات تحقیق	۵

فصل اول : معیار و انواع روزی

انواع روزی.....	۱۳
عناصر اصلی رزق شناسی	۱۳
شاخصه های روزی و در آمد مطلوب.....	۱۵
ویژگی های کسب روزی و درآمد زایی مطلوب.....	۱۶
حلیت طبیات و حرمت خبیثات.....	۱۷
ثروت حلال و ثروت حرام.....	۱۹

فصل دوم : آثار و اهمیت روزی حلال

اهمیت و آثار و برکات کسب حلال.....	۲۳
طلب روزی حلال در قرآن و روایات	۲۶
آثار طلب روزی حلال	۲۶
شرایط روزی حلال.....	۲۸
عوامل افزایش روزی حلال.....	۲۸
ارزش روزی حلال.....	۲۹
روزی حلال.....	۳۱

فصل سوم : آثار و اهمیت روزی حرام

آثار کسب حرام.....	۳۳
حرام خوری شریک عبدالله.....	۳۸
آثار سوء حرام خوری و بی توجهی به کسب حلال.....	۳۹
حرام خوری.....	۴۰

فصل چهارم : تاثیر روزی بر نسل

تاثیر شیر و غذای حلال در تربیت معنوی	۴۲
تاثیر منفی و بی توجهی به رزق حلال بر نسل.....	۵۱
تاثیر منفی در نسل.....	۵۲
نتیجه نهایی	۵۴
فهرست منابع.....	۵۵

موضوع کسب روزی حلال و تحصیل درآمد مشروع و مطلوب دینی، یک موضوع مستقل از زندگی نیست. بلکه سیستمی روحی، فکری و رفتاری با آثار و اهداف مشخص است. برای درک حقیقت کسب روزی و درآمدزایی از دیدگاه اسلام و نگرش مطلوب به آن، باید سیستمی بودن، هدفمند بودن و تأثیر آن در زندگی را با استفاده از روش آموزش خلاق و مولّد به دست آورد «کسب روزی حلال، عبادت است.» هم چنین در بازار، اداره، شرکت و...، فعالیت‌های اقتصادی مردم را برای کسب درآمد دیده ایم. حتماً می دانید که پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم فرموده اند: **طَلَبُ الْحَلَالِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَ مُسْلِمَةٍ**. تلاش برای کسب روزی حلال، بر هر زن و مرد مسلمانی واجب است. **الْعِبَادَةُ عَشْرَةُ أَجْزَاءٍ تِسْعَةٌ أَجْزَاءٍ فِي طَلَبِ الْحَلَالِ** عبادت، ده جزء دارد که نه جزء آن، در حوزه تلاش برای کسب روزی حلال شکل می گیرد. **مَنْ أَكَلَ الْحَلَالَ قَامَ عَلَى رَأْسِهِ مَلَكٌ يَسْتَغْفِرُ لَهُ حَتَّى يَفْرَغَ مِنْ أَكْلِهِ** کسی که از مال حلال استفاده کند، فرشته ای بالای سر او ایستاده و تا آن زمان که از خوردن فارغ شود، برای او استغفار می کند.

هم چنین درباره آسیب‌ها و پیامدهای سوء حرام‌خواری نیز از آن حضرت نقل شده است که فرمودند: **مَنْ أَكَلَ لُقْمَةً حَرَامٍ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَ لَمْ تُسْتَجَبْ لَهُ دَعْوَةٌ أَرْبَعِينَ صَبَاحاً وَ كُلُّ لَحْمٍ يُنْبِتُهُ الْحَرَامُ فَالنَّارُ أُولَى بِهِ** هر کس که حرام‌خواری کند، تا چهل شب، نماز او مورد قبول واقع نشده و تا چهل روز، دعای او مستجاب نمی‌شود و [آگاه باشید که] گوشت روییده شده از مال حرام، به آتش سزاوارتر است. و یا اینکه: **مَا مِنْ رَجُلٍ اقْتَطَعَ مَالَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ بِيَمِينِهِ إِلَّا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَ أُوجِبَ لَهُ النَّارُ**^۵. هر کس که [حرام‌خواری کرده و] مال مسلمانی را با قسم دروغ از او بستاند، خداوند بهشت را بر او حرام و دوزخ را بر او واجب می‌کند. اما مسئله قابل دقت این است که: با وجود آگاهی قشر عظیمی از مردم، از این تأکیدها، تحذیرها و توصیه‌ها و توصیه‌های شدید دینی، متأسفانه جامعه‌ی اسلامی ما در بخش اقتصاد، خصوصاً در مورد «کسب روزی و درآمدزایی» فاصله فراوانی با جایگاه مطلوب و ایده‌آل دینی دارد.

کلیات تحقیق

بیان و توضیح مسأله : کلمه «رزق» که معادل فارسی آن روزی است؛ یعنی هر چیزی که موجودی دیگر را در بقای حیات و زندگی اش کمک نماید، و در صورتی که آن رزق ضمیمه آن موجود و یا به هر صورتی ملحق به آن شود، حیاتش ادامه می‌یابد؛ مانند غذایی که زندگی بشر و بقایش به وسیله آن ادامه پیدا می‌کند. به این صورت که غذا داخل بدن انسان شده و جزو بدن او می‌شود. همچنین مانند همسر که در ارضای غریزه جنسی آدمی او را کمک نموده و مایه‌ی ادامه نسل او می‌گردد. این گونه است هر چیزی که دخالتی در بقای موجودی داشته باشد، رزق آن موجود شمرده می‌شود.

در مورد ارتباط تکوینی میان رزق و مرزوق (کسی که از رزق استفاده می‌کند) باید گفت؛ بقای مرزوق به واسطه رزق است و از طرفی رزق به واسطه این که جزئی از مرزوق شده و به نوعی با آن متحد شده، وجود کامل‌تری پیدا می‌کند؛ مانند گوشت و نان که وقتی مورد استفاده قرار می‌گیرند و رزق و روزی فردی شدند جزئی از بدن او می‌شوند و به نوعی در سیر تکاملی قرار می‌گیرند و کامل‌تر می‌شوند.

با توجه به معنایی که از «رزق» ارائه شد، در تعریف رزق حلال باید گفت؛

۱. رزق و روزی حلال رزقی است که از راه‌های مشروع و در چهارچوب قوانین شرع به دست آمده باشد؛ یعنی در ضمن معامله شرعی، تجارت، و یا از راه کار و تلاشی که حاصل دست رنج انسان باشد. قرآن کریم در این باره می‌فرماید: «وَ أَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَ حَرَّمَ الرِّبَا»؛ و خداوند معامله را حلال و ربا را حرام کرده است.

۲. رزق حلال درآمد مشروعی است که حقوق خدا که در آن مال است پرداخته شده باشد؛ مانند خمس، زکات و...: «وَ اَعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِي الْقُرْبَى وَ الْيَتَامَى وَ الْمَسَاكِينِ وَ ابْنِ السَّبِيلِ إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ...»؛ [۴] بدانید هر گونه غنیمتی به دست آورید، خمس آن برای خدا، پیامبر، و... است.

۳. روزی حلال مال و سرمایه‌ای است که حق الناسی در آن نباشد؛ یعنی مال حلالی که انسان از راه مشروع به دست آورده، اگر بدهکاری دارد، اعم از دیه، قرض و ... و توانایی پرداخت آنها را دارد، باید پرداخت کند.

می دهم. آن شخص پرسید صدقه ؟ حضرت فرمودند بله کسی که به دنبال حلال رود از طرف خدا صدقه برایش داده می شود.

۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ أَلَا إِنَّ الرُّوحَ الْأَمِينَ نَفَثَ فِي رُوعِي أَنَّهُ لَا تَمُوتُ نَفْسٌ حَتَّى تَسْتَكْمِلَ رِزْقَهَا فَاتَّقُوا اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ أَجْمِلُوا فِي الطَّلَبِ وَ لَا يَحْمِلَنَّكُمْ اسْتِبْطَاءُ شَيْءٍ مِنَ الرِّزْقِ أَنْ تَطْلُبُوهُ بِشَيْءٍ مِنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى قَسَمَ الْأَرْزَاقَ بَيْنَ خَلْقِهِ حَلَالًا وَ لَمْ يَقْسِمِهَا حَرَامًا فَمَنِ اتَّقَى اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ صَبَرَ أَتَاهُ اللَّهُ بِرِزْقِهِ مِنْ حِلٍّ وَ مَنْ هَتَكَ حِجَابَ السِّرِّ وَ عَجَلَ فَأَخَذَهُ مِنْ غَيْرِ حِلِّهِ قُصَّ بِهِ مِنْ رِزْقِهِ الْحَلَالِ وَ حُوسِبَ عَلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ٤٠

رسول خدا در حجة الوداع فرمودند جبرئیل خبر دادند که هیچ انسانی نمی میرد مگر اینکه تمام رزقی که برایش مقدر بود به او داده می شود پس خدا را در نظر داشته باشید و با تقوا و زیبا در طلب رزق باشید. و کندی و کمی رزق شما را وادار نکند از طریق معصیت آن را بدست آورید چرا که خداوند تبارک و تعالی روزی حلال را بین شما تقسیم کرده اما حرام را تقسیم نکرده پس هر کس بر این تقسیم خدا صبر کند خدا از آن حلال به او می رساند ولی اگر پرده دری کرد و طمع ورزید و از غیر حلال به دست آورد سهم حلالش را به او نمی دهد و حتی از آن سهم نداده در قیامت حساب می کشد.

تأثیر منفی بی توجهی به رزق حلال بر نسل

از جمله تبعات حرام خواری، قساوت قلب است. خوراکی که انسان تناول می کند، اگر پلید و حرام باشد، قلب را تیره می سازد. در این صورت دیگر از او امید خیری نیست و پند و اندرز در او اثر نمی کنند و سخت ترین مناظر رقت بار او را متأثر نمی کند. چنانکه امام حسین(ع) به لشکریان عمر سعد فرمود: «از اینکه شما نافرمانی ام می کنید، و به

^{۴۰} الکافی ۵، باب الإجمال فی الطلب ص : ۸۰

سخن من گوش فرا نمی دهید، این است که شکم هایتان از حرام پر شده و بر دل هایتان مهر خورده و دیگر حق را نمی پذیرید.

یکی از مهمترین آثار بی توجهی به رزق حلال، تأثیر منفی بر نطفه و نسل است. در صورت نامشروع بودن «درآمد»، شیطان در به وجود آمدن فرزند مشارکت می کند و گرایش این فرزندان به گناه بیشتر می شود و تربیت آنها سخت تر و تکامل اخلاقی شان با مشکلات زیادتری روبه رو خواهد شد. لقمه حرام، چنان در جان و روان یک طفل اثر می گذارد که نمی تواند به آسانی از افاضات نورانی حق تعالی کسب نور کند و به سعادت راه یابد. خداوند در قرآن در این باره می فرماید: اَذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَاءُكُمْ جَزَاءً مَوْفُورًا... وَشَارِكُكُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ... «(ای شیطان) برو! هر کس از آنان که از تو تبعیت کند، جهنم کیفر شماست؛ کیفری فراوان... و در ثروت و فرزندان شان شرکت جوی...» (پیامبر اکرم(ص) درباره عاقبت حرام خواری فرمود): هر کس در تحصیل مال بی باک باشد (و رعایت حلال و حرام را نکند)، خدا هم باکی ندارد که او را از هر دری وارد جنهم کند»

به هر روی، رزق حلال نیز همچون همه جنبه های دیگر زندگی نیازمند دعا، تضرع و مسألت از درگاه ربوبی است و سبب واقعی، خدای سبحان است. بنابراین تلاوت بعضی از سوره ها و آیات مبارک قرآن، دعاهای وارد شده از معصومین(ع) و نیز ذکرهایی که برای توسعه رزق توصیه شده اند، باید همواره مورد توجه باشند.

تأثیر منفی در نسل

نطفه ای که از آن فرزندان به وجود می آیند، از غذایی که پدر و مادر تناول می کنند، تولید می شود و در صورت نامشروع بودن «درآمد»، شیطان در به وجود آمدن این فرزندان مشارکت می کند و گرایش این فرزندان به گناه بیشتر می شود و تربیت آنها سخت تر و تکامل اخلاقی شان با مشکلات زیادتری روبه رو خواهد شد. لقمه حرام، چنان در

حان و روان یک طفل اثر می گذارد که نمی تواند به آسانی از افاضات نورانی حق تعالی کسب نور کند و به سعادت راه یابد: خداوند می فرماید:

﴿اَذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَاءُكُمْ جَزَاءً مَوْفُورًا... وَشَارِكُهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ...﴾ ؛ «ای شیطان) برو! هر کس از آنان که از تو تبعیت کند، جهنم کیفر شماست؛ کیفری فراوان... و در ثروت و فرزندانشان شرکت جوی...»
بر اساس روایات، شرکت شیطان در فرزندان آن است که نطفه فرزندان از مال حرام منعقد شده باشد.

امیرالمؤمنین(ع) (می گوید: پیامبر اکرم(ص) فرمود: خداوند متعال بهشت را بر کسی که بسیار ناسزا می گوید و باکی ندارد از اینکه هر حرف (زشتی) بگوید یا بشنود، حرام کرده است. اگر پی جویی کنید، چنین فردی را زنازاده یا کسی که (به سبب حرام خواری) شیطان در انعقاد نطفه اش شرکت داشته، خواهید یافت. سؤال شد آیا شیطان در این گونه موارد شرکت دارد؟ پیامبر(ص) فرمود: آیا این سخن خداوند را نخوانده ای که فرمود: ﴿وَشَارِكُهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ...﴾

امام صادق(ع) فرمود: «کسی که میل به زنا و خوردن مال حرام دارد، شیطان در نطفه اش شرکت داشته است»

امام صادق(ع) فرمود :

«كَسَبُ الْحَرَامِ يُبَيِّنُ فِي الذَّرِيَّةِ؛ درآمد حرام در فرزندان اثر (نامطلوب) می گذارد (و هدایت آنها را دچار مشکل می کند»

از این آیات و روایات به خوبی استفاده می شود که اگر بخواهیم فرزندان سالم، متدین، خوش خلق و تربیت پذیر داشته باشیم، ابتدا باید منبع درآمد ما حلال باشد و لقمه ای حرام به خانه نیاوریم و حرام خواری نکنیم، سپس به تربیت و تعلیم آنها همت بگذاریم.

نتیجه نهایی

بر اساس آیات و روایات اسلامی کسب روزی حلال یکی از مهمترین زمینه های تقویت دینداری شمرده شده است به گونه ای که امام صادق (ع) به یکی از یارانش فرمود: «کسب روزی حلال را رها مکن، چراکه تو را در دینت کمک می کند».

از دیدگاه اسلام، انسان دارای دو بعد جسم و روح است. اما اصالت از آن روح است و باید تمام برنامه ها و تلاشهای انسان در مسیر دستیابی به کمال شایسته روح باشد. با این نگرش، اسلام در هر زمینه ای از زندگی نسبت به روح و سلامت و کمال آن توجه ویژه ای دارد و کسب مال حلال را در ارتقاء روحیه معنوی بسیار مؤثر می خواند. چنانکه سلامت روح در گرو استفاده صحیح و مطلوب از مال حلال است و بی توجهی به این موضوع، عوارض و پیامدهای منفی و مخربی را برای انسان به وجود می آورد. بر اساس جهان بینی اسلامی روزی رسان خداوند متعال است و خود روزی را تقسیم و تقدیر می کند، اما همه موظفند منبع درآمدی حلال داشته باشند؛ زیرا خداوند به وسیله اسباب روزی می دهد چنانکه پیامبر اکرم (ص) در حجة الوداع نسبت به این مسئله تأکید کرده و فرمود: خداوند متعال روزی ها را در میان مخلوقاتش به صورت حلال تقسیم فرموده است، نه به صورت حرام. پس هرکس با تقوی باشد و صبر کند خداوند روزیش را به او می دهد، ولی هر کس بر اثر کم صبری پرده دری و شتاب کند و از غیر راه حلال روزی را بیابد، از روزیش کم می شود و روز قیامت نیز مورد بازخواست قرار می گیرد.»

فهرست منابع و مآخذ

* قرآن کریم

۱. محمد حسین دعائی ؛ چلچراغ کسب روزی حلال و درآمد زایی دینی ؛ مشهد ؛ موسسه مطالعات راهبردی علوم و معارف اسلام؛ ۱۳۹۴
۲. محمد حسین دعائی ؛ کارگاه آموزشی نگرشی دیگر به کسب روزی حلال و درآمد زایی دینی ؛ مشهد ؛ موسسه مطالعات راهبردی علوم و معارف اسلام؛ ۱۳۹۲
۳. محمد ابراهیم بروجردی ؛ تفسیر جامع ؛ تهران ؛ کتابخانه ی صدر۱۳۶۶
۴. محمد محمدی ری شهری ؛ میزان الحکمه ؛ حمید رضا شیخی ؛ قم ؛ موسسه علمی و فرهنگی دارالحديث سازمان چاپ و نشر؛ ۱۳۸۹
۵. هاشم موسوی جزایری ؛ همسران رحمت شده و همسران نفرین شده ؛ قم ؛ ناجی الجزائری ؛ ۱۳۹۰
۶. هاشم موسوی جزایری ؛ مردان رحمت شده و مردان نفرین شده ؛ قم ؛ ناجی الجزائری ؛ ۱۳۹۰
۷. حسین انصاریان ؛ اندیشه در اسلام ؛ قم ؛ دارالعرفان؛ ۱۳۸۸
۸. حسین انصاریان ؛ حلال و حرام مالی (متن سخنرانی) ؛ قم ؛ دارالعرفان؛ ۱۳۸۹
۹. محمد علی علوی گرگانی ؛ آداب و احکام کسب و کار ؛ تهران ؛ اول و آخر ؛ ۱۳۹۱
۱۰. محمد محمدی ری شهری ؛ توسعه اقتصادی بر پایه ی قرآن و حدیث ابوقاسم حسینی ؛ قم ؛ موسسه علمی و فرهنگی دارالحديث سازمان چاپ و نشر ؛ ۱۳۹۰
۱۱. جمعی از نویسندگان ؛ انسان شناسی ؛ تهران ؛ مرکز تحقیقات اسلامی ؛ بی تا
۱۲. محمد تقی سبحانی نیا ؛ قرآن کتاب اخلاق ؛ قم ؛ دارالحديث ؛ بی تا
۱۳. ناصر مکارم شیرازی – اکبر خادمی اصفهانی ؛ اخلاق اسلامی در نهج البلاغه ؛ قم ؛ نسل جوان؛ ۱۳۸۵
۱۴. محمد کلینی بن یعقوب ؛ اصول کافی ؛ صادق حسین زاده ؛ قم ؛ قائم آل محمد ؛ ۱۳۸۷